

GEEN LITERAIRE MEERWAARDE

Van vogels en mensen van Margriet de Moor

Willem Frederik Hermans staat erom bekend: in zijn werk wordt een wereld opgeroepen die zich niet laat doorgronden. Wanhopig zoeken zijn personages naar een waarheid die niet bestaat. Om zijn lezers dit wereldbeeld in te prenten, bedient de schrijver zich van diverse kunstgrepen, waarvan de uitgeknipte keuze van een bepaald vertelstandpunt de belangrijkste is.

Die keuze resulteert in twee typen verhalen die in het oeuvre van Hermans zijn te onderscheiden: het verhaal waarin de lezer het overzicht over de handeling behoudt en de personages hulpeloos ziet ronddolen en het verhaal waarin de wereld voor de lezer even ongrijpbaar is als voor het personage.

Het werk van Margriet de Moor (geboren in 1941) vertoont thematisch onmiskenbaar verwantschap met dat van Hermans. Ook in haar gestaag groeiende oeuvre krijgt een werkelijkheid gestalte die niet of nauwelijks is te kennen. Haar personages ondernemen vaak een queeste, zoals in het verhaal 'Come-back', opgenomen in de verhalenbundel waarmee zij debuteerde, getooid met de karakteristieke titel *Op de rug gezien* (1988). Net als in het werk van Her-

mans sorteert de keuze voor een bepaald perspectief het effect dat de lezer ofwel getuige is van een demonstratie ofwel aan den lijve ervaart dat de wereld zich niet laat begrijpen. Het eerstgenoemde type komt het meest voor in het oeuvre van Margriet de Moor. Ook haar laatste roman, *Van vogels en mensen*, behoort daartoe. Daarin wordt tevens zichtbaar welk gevaar deze manier van vertellen met zich brengt: de lezer wordt dermate goed geïnformeerd dat het verhaal zijn spanning verliest.

Van vogels en mensen voegt zich soepel in De Moors oeuvre. De personages mogen elkaar niet volledig doorgronden, de lezer heeft daar weinig moeite mee. Hij kent ook, anders dan de personages, de juiste toedracht van de gebeurtenissen. Die concentreren zich rond de persoon van Louise Bergman, een bejaardenverzorgster die ten onrechte wordt beschuldigd van de roofmoord op Bruno Mesdag, één van haar cliënten. Hoewel Louise onschuldig is – daaraan kan geen twijfel bestaan – legt zij onder zware druk van de politie een bekentenis af. Het verhaal is losjes gebaseerd op de geruchtmakende zaak rond Lucia de Berk (haar

Margriet de Moors recentste roman is losjes gebaseerd op de zaak-Lucia de Berk

Slechts op enkele punten blijft de vertelde geschiedenis vraagtekens oproepen

naam lijkt zelfs op die van De Moors (personage), een verpleegkundige die in 2003 werd veroordeeld wegens het plegen van meerdere misdrijven. Ook zij bezweek onder de druk van het rechteerteam. De zaak werd in 2008 heropend, waarna zij werd vrijgesproken.

De dochter van Louise Bergman, Marie Lina, getekend door de arrestatie en veroordeling van haar moeder, neemt wraak, als Louise zich vele jaren later de werkelijke daderes kan herinneren. De lezer weet dat deze vrouw, een pedicure, inderdaad de moord op haar geweten heeft. Marie Lina gaat de vrouw, Klazien Wroude geheten en samenlevend met haar drankzuchtige jongere broer, hinderlijk volgen. Ten slotte vermoordt zij haar, waardoor de “razende woede” (p. 80) die zich in haar heeft opgehoopt, eindelijk een uitweg vindt.

Anders dan voor de personages laat de vertelde geschiedenis voor de lezer weinig te raden over: het motief voor de moord (geld); de oorzaak van Louises bekentenis (hevige psychische druk en “de schepingskracht van woorden”, p. 146); de traumatisering van Marie Lina en haar daardoor gevoede wraaklust; het begrip dat haar man Rinus Caspers van meet af aan kan opbrengen voor haar daad.

Slechts op enkele punten blijft de vertelde geschiedenis vraagtekens oproepen. Hoe weet Marie Lina dat zij de moordenaar voor het Centraal Station van Amsterdam zal tegenkomen, waar het finale treffen zal plaatsvinden? En hoe komt de politie haar zo snel op het spoor dat zij de volgende morgen al van haar bed kan worden gelicht? Zij ligt vredig te slapen, als de agenten zich in alle vroegte aan de voordeur melden. Maar dit lijken eerder onvolkomenheden van de roman dan elementen die bedoeld zijn om spanning op te wekken.

Rinus snapt wat zijn vrouw heeft gedaan, die daar overigens geen geheim van maakt. (Zij maakt zelfs bezwaar tegen het vonnis, waarin sprake is van “doodslag”, en niet van “moord”.) Hij is vogelverjager op Schiphol en zoals hij van vogels houdt en ze begrijpt, is hij ook vol begrip voor zijn vrouw, die hij innig liefheeft.

Afgezien van de gesignaleerde oneffenheden krijgt de lezer voldoende informatie om zich een helder beeld te vormen van de verhaalde gebeurtenissen. Hij kan de chronologie van de handeling reconstrueren en neemt vaak rechtstreeks kennis van wat er in de personages omgaat.

De nadrukkelijk aanwezige verteller is daarbij een belangrijke gids. Hij introduceert de personages, zoals de moordenaar van Mesdag: “Hoewel ze de jongste niet meer was, zag ze er bepaald niet uit als een zielig mensje, te oud om op haar daden aangesproken te worden en er alsnog zonder ook maar een greintje clementie voor te moeten boeten.” (p. 16) Verder wijst hij regelmatig vooruit, aldus blijkt gevend van zijn overzicht. Zo laat hij een beschrijving van de handen van Louise overgaan in de verklaring die zij een aantal dagen later zal afleggen: “Over negentien dagen zal ze beweren meneer Mesdag met deze zelfde handen te hebben gewurgd (...)” (p. 44) Diverse malen laat de verteller merken dat hij meer weet dan de personages of doet hij generaliserende uitspraken in de trant van: “Drama is drama, daar moet je gevoel voor hebben.” (p. 31)

Door deze manier van vertellen wordt de lezer een plaats ingeruimd die hem een forse voorsprong in kennis geeft op de personages. Het nadeel van deze vertelwijze is dat *Van vogels en mensen* niet boven het niveau van de anekdotiek uitstijgt. Er is, anders gezegd, geen literaire meerwaarde.

Die schuilt ook niet in de symboliek die door de titel wordt beloofd. Traditioneel symboliseren vogels vrijheid en dit lijkt ook het geval te zijn in de scène waarin Louise Bergman wordt verhoord: “Onmachtig haar armen als de slagpennen van een vogel wijduit te spreiden drukte ze haar ellebogen in de rugleuning.” (p. 72) Later houdt haar dochter een vogel in haar cel. Dat haar man Rinus werkzaam is bij de firma Bird Control lijkt daar niet mee te verbinden. Het verband met het motto van Gerrit Achterberg, ontleend aan het gedicht ‘Arenden’, uit de bundel *Existentie* (1946) (“Maar in de droom verheffen zich / arenden allerwege / en vliegen naar u weg”) is eveneens weinig hecht, ook al worden er op Schiphol keizersarenden gebruikt om andere vogels te verjagen.

Nee, *Van vogels en mensen* is op zijn best een onderhoudende geschiedenis. Wie meer van literatuur verlangt, is aan het verkeerde adres.

G.F.H. RAAT

MARGRIET DE MOOR, *Van vogels en mensen*,
De Bezige Bij, Amsterdam, 2016, 251 p.